

A young girl with long brown hair, wearing a purple zip-up jacket and khaki shorts, stands in a sunlit forest. She is holding a small wicker basket in her right hand and a small green leaf in her left. An adult with short brown hair and glasses, wearing a dark blue long-sleeved shirt, stands to her right, looking down at her. The background is a dense forest with sunlight filtering through the trees, creating a bokeh effect.

INNSPILL TIL POLITISKE ARBEIDSPROGRAMMER FOR PERIODEN 2023-2027

Innholdsfortegnelse

Mer natur der du bor	4
Rene vassdrag, frisk fjord og klar kyst	5
Plastsmarte lokalmiljøer	6
Mindre klimautslipp og renere luft	10
Naturlig karbonlagring	12
Nye tanker for bruk og vern av skog	13
Rett til nærnatur for alle innbyggere	15
Mer natur i tjenestene og frivilligheten	16

Innledning

Miljø var velgernes viktigste sak ved stortingsvalget høsten 2021. Det har blitt umulig å ignorere rapportene fra FN og andre fagorganer om klimaendringer og naturtap. Vi opplever endringene i praksis rundt oss gjennom kortere skisesong, sårbar matproduksjon og større behov for klimatilpasning. Miljø har aldri stått høyere på dagsordenen enn nå.

Kampen for mer natur og mindre utslipp foregår ikke bare i FN og på Stortinget, men også lokalt der du bor. På 2000-tallet har stadig mer myndighet for arealforvaltning blitt flyttet til kommunalt nivå, og lokalpolitikere har dermed fått økende ansvar for å velge om naturtapet skal stanses eller fortsettes. Regionale samferdselsprosjekter har stor innvirkning på landets klimautslipp, og avgjøres langt på vei av lokal- og fylkespolitikere. Din kommune og fylkeskommune har hovedansvaret for å legge til rette for at du som innbygger enkelt og reelt skal kunne ta grønne valg i hverdagen, som i sum vil gi Norge et lavere klima- og naturavtrykk.

Det er derfor viktig med et like sterkt fokus på å lage og gjennomføre god miljøpolitikk i Norges kommunestyre og fylkesting som det er på Stortinget.

Du som er mottaker av dette dokumentet, er kanskje involvert i å lage nytt arbeidsprogram for ditt lokallag eller fylkeslag for perioden 2023-2027. Sammen med en liten gjeng ildsjeler skal du sitte sene kvelder gjennom de kommende månedene og meisle ut forslag til hva deres parti skal jobbe for i neste periode – før medlemmene i laget stemmer fram et endelig program, som blir «kjøreboka» til den neste kommunestyre- eller fylkestingsgruppa deres.

Vi i WWF Verdens naturfond ønsker å gi dere litt hjelp på veien. Vi har derfor satt sammen et sett helt konkrete forslag til hvordan deres kommune eller fylkeskommune kan få en bedre politikk for natur og klima.

I dette skrivet vil dere finne politiske forslag for økt naturmangfold på land og til vanns, plastsmarte lokalmiljøer, nytenkende skogsdrift, folkehelse på grønn resept, lavere klimautslipp og mindre forurensning, smartere arealforvaltning og naturlig karbonlagring. Forslagene er ment som inspirasjon og diskusjonsgrunnlag for deres politikkutvikling, men med tilpasninger til lokal kontekst bør de også kunne limes rett inn i et programutkast, hvis dere heller ønsker det. Noen av temaene og forslagene er kun aktuelle for kommuner og fylkeskommuner med spesielle geografiske forutsetninger. Dette er da presisert i teksten.

Vi ønsker dere lykke til med programarbeidet, og håper våre innspill kan være til nytte i deres miljøpolitiske idéverksteder!

Dersom dere ønsker mer informasjon om våre forslag, ber vi om at dere tar kontakt, så skal vi svare etter beste evne. Politikansvarlig Jon Bjartnes kan da kontaktes på jbartnes@wwf.no

Karoline Andaur
Generalsekretær i WWF Verdens naturfond

Mer natur der du bor

Arealer er en begrenset ressurs, og bruken av arealene har direkte innvirkning på naturen. En bevisst arealforvaltning er derfor avgjørende for å ivareta natur og miljø. Et godt utgangspunkt er å forholde seg til tiltakspyramiden, hvor man i prioritert rekkefølge vil **unngå** naturinngrep, **begrense** skader, **reparere** oppståtte skader og **kompensere** skader som ikke kan unngås, begrenses eller repareres. Dessverre finnes det i dag ingen samlet oversikt over arealbruk eller arealbruksendringer, og det er derfor vanskelig å vite hvordan det står til med naturen i kommunene. Et arealregnskap som summerer de ulike arealtypene og viser endringer i fordelingen av disse er et godt verktøy for å skaffe seg oversikt og få et mer bevisst forhold til arealbruken. Dette kan også brukes for å bli arealnøytral, altså at det ikke bygges ned nye LNFR-arealer, eller at natur som bygges ned erstattes med restaurering av skadet natur et annet sted.

Deres kommune og fylkeskommune vil også måtte forholde dere til bestemmelsene i FNs nye naturavtale, som vedtas i Kina i år. Norge vil i denne avtalen få nasjonale forpliktelser som må implementeres i hele landet. Vi anbefaler at dere setter dere inn i Naturavtalen allerede nå, så kan dere være i forkant av det som kommer.

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- innføre arealregnskap
- innføre arealnøytralitet
- kartlegge behovet for naturrestaurering på kommunens arealer
- restaurere natur- og friluftsarealer som erstatning for slike arealer som bygges ned
- lage temaplaner for naturmangfold og naturrestaurering, og årlige handlingsplaner som følges opp med finansiering i økonomiplan
- alltid vurdere muligheter for naturrestaurering som kompenserende tiltak - for eksempel bekkeåpning -, i forbindelse med offentlige byggeprosjekter som medfører arealendringer
- ha en restriktiv holdning til å gi dispensasjoner fra arealplanen
- ikke gi dispensasjoner til reguleringsplaner som skader truede naturtyper, og være restriktiv med hensyn til dispensasjoner som kan gå ut over nær truede naturtyper
- ikke gi tillatelse til prosjekter som medfører tap av matjord
- sørge for at driveplikt blir overholdt, både av kommunen og private
- vedta en nullvisjon for tap av rødlistede arter
- støtte opp under dugnadsarbeid for å fjerne fremmede arter
- tilrettelegge for naturrestaurering som styrker leveområdene for pollinatorer og andre grupper insekter, f.eks. tilbakeføring eller etablering av ugjødde blomsterenger med stedegne arter, så som slåtteenger, tørrbakker mm
- avsette penger til strategisk oppkjøp av arealer med tanke på tilrettelegging for naturmangfold og naturgoder, eksempelvis artsrike nærskoger, våtmarker, vannstrenger, strandsoner
- følge opp Norges forpliktelser i FNs nye naturavtale når den vedtas endelig, med lokal politikk som bidrar til å oppnå disse målene

Rene vassdrag, frisk fjord og klar kyst

Svært mange har de siste årene blitt mer bevisst på farene som forurensning av mikroplast og annet søppel i vannet medfører. Innbyggere, dyr og planter fortjener rent vann! Alle kommuner og fylkeskommuner forvalter viktige vannmiljøer; det være seg bekker og vassdrag, innsjøer eller kystlinje. Det er derfor viktig at vannforvaltningen lokalt er underlagt gode planverk som bygger på solid kunnskapsgrunnlag.

Lokal vannpolitikk kan også være med på å påvirke nasjonale myndigheter i proaktiv retning i overlappende arealer og arbeidsområder. Dette dreier seg for eksempel om marine verneplaner for kystkommuner, og regionale vannforvaltningsplaner for kommuner og fylkeskommuner med vassdrag. Her kan dere lokalt spille en viktig rolle i å flytte vannforvaltningen i riktig retning.

Alle kommuner med vassdrag må være særlig bevisst på at dere har et indirekte ansvar for kystkommunenes vannmiljø, siden deres lokale avrenning og forurensning skaper problemer nedstrøms når dette ender opp i havet. Skal vi for eksempel redde havmiljøet i Oslofjorden, er vi helt avhengige av bedre forvaltning av vassdrag oppover dalførene på Østlandet.

Når deres nye kommunestyregruppe vedtar planstrategi og planprogram i starten av neste periode får de muligheten til å påvirke hvilke vannveier som skal berøres av endringene kommunen legger opp til i fireårsperioden. Kanskje dere har bekke- og elveløp som det nå endelig blir mulig å åpne opp og tilgjengeliggjøre – til glede for fisk og turgåere?

Husk også at i de fleste lokalsamfunn er det mange fiske- og friluftsentusiaster som gjerne bidrar med kunnskap til dere politikere i idéarbeidet, og dugnadsinnsats for å sikre og opparbeide gode og friske vannveier.

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- o ved neste rullering av arealplan; sikre bedre ivaretagelse av kyst- og fjordområder (inkludert karbonlagring i hav)
- o fremme positiv dialog lokalt om marine verneplaner
- o ha en positiv holdning til de marine verneplanene som kommer på høring i løpet av valgperioden
- o støtte opp om organisert og uorganisert rydding av elvebredder, strender og vann
- o fjerne unaturlige vandringshindre og legge til rette for bedre vandringsveger for fisk
- o sikre at forurensning og avrenning fra snødeponier ikke spres i vassdragene, og at overvann fra smeltingen ikke skaper problemer i nærområdet
- o vurdere støtte/insentiver for å begrense avrenning fra jordbruket og styrke restaurering av natur, inkludert reetablering av kantsoner

Plastsmarte lokalmiljøer

Poser, flasker, éngangsbestikk og isopor er alle plastprodukter som det dessverre finnes store mengder av i norsk natur. 19.000 tonn mikroplast havner på avveie fra landbaserte kilder. Det er behov for lokalsamfunn som setter inn effektive tiltak.

Norske husholdninger kaster over 108.000 tonn plastemballasje i året, hvorav kun 35 prosent kildesorteres. Videre blir kun 21 prosent av plastemballasjen fra husholdningene materialgjenvunnet. Kommuner sitter på en stor del av ansvaret for å sikre en sirkulær plastøkonomi og gi særlig husholdningsavfallet et videre liv. Dette vil i andre rekke føre til lavere klimagassutslipp, da storparten av utslippene fra avfallsleddet brenner ut i forbrenning av fossil plast. Dette krever en kommunesektor som vil mer, setter seg høye ambisjoner og mål, og som følger opp med planer for å nå dem.

Det er i all hovedsak to hovedprioriteringer deres kommune eller fylkeskommune bør ha:

- bli en plastsmart kommune og utarbeid en kommunal handlingsplan for å nå målsetningen. Tiltak må sette inn for å redusere plastbruken der det finnes gode alternativer, for mer effektiv plastbruk der det ikke finnes fullgode alternativer og for å stanse alle utslipp av plastforurensning i eget lokalsamfunn
- sikre effekten av kommunal avfallshåndtering, øke utsortering og materialgjenvinning. Samarbeide med nabokommuner og nasjonale myndigheter for å få på plass tilstrekkelig infrastruktur for forsvarlig avfallshåndtering og materialgjenvinning lokalt og nasjonalt

I det videre beskriver vi hvordan dette kan gjøres i praksis.

Nasjonal innsats for avfallshåndtering av plast og utsortering av husholdningsavfall

For å sikre tilstrekkelig avfallshåndtering og utsortering av plast kreves det økte investeringer i infrastruktur for ettersortering, kombinert med strengere utsorteringskrav. Det er behov for en nasjonal plan for infrastruktur, som slår fast hvordan investeringsbehovet skal dekkes og inneholder lovfestede målkrav for utsortering av plast, til både kommuner og næringsliv.

Måltallet for utsortering må ligge betraktelig over måltallet for materialgjenvinning. Kommuner bør gå foran og sette høye krav til seg selv, og spille inn at dette bør gjelde nasjonalt. Måltallet en innfører bør i hvert fall ligge over 70 prosent utsortering av plastavfallet.

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- o sette eget mål for utsortering og materialgjenvinning av plastavfall, og arbeide for at liknende ambisiøse mål settes nasjonalt
- o samarbeide med og påvirke nasjonale myndigheter til å følge opp lokal handling med en nasjonal plan for infrastruktur og nødvendige investeringer. Avfallshierarkiet og målet om en sirkulær økonomi må ligge til grunn for planen, og avfallsforbrenning minimeres
- o jobbe for at nasjonale myndigheter innfører produsentansvar for all plast

Plastsmart handling lokalt

Erkjennelsen av at plast i mange sammenhenger er et svært hensiktsmessig materiale å ta i bruk, ligger til grunn for at WWF *ikke* har som målsetting at kommuner skal slutte med alt plastforbruk – men heller å bruke og håndtere platen og jobbe for nullutslipp av plast til naturen. Begrepet plastsmart innebærer dermed både tiltak for å redusere plastbruken der det finnes gode alternativer, og tiltak for mer effektiv plastbruk der det ikke finnes fullgode alternativer. Sistnevnte vil i hovedsak bestå av tiltak som tilrettelegger for mer gjenbruk og resirkulering av plast.

Det bør derfor settes av midler og ressurser til å sikre en god lokal gjennomføring av tiltak for å redusere unødvendig bruk av plast og hindre at plast havner på avveie. Eksempler på plasthandlingsplaner finnes [her](#).

Under følger noen forslag til tiltak. Hvert tiltak må vurderes med tanke på lokal kontekst og tilgjengelige midler. Ikke alle tiltak vil være hensiktsmessige eller mulige for enhver kommune. Det kan likevel være nyttig med en liste over tiltak som kommunen kan inkludere i eksisterende planer eller i en egen handlingsplan for plast.

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- lage en plastsmart handlingsplan og sette i gang plastsmarte tiltak
- sette av midler og ressurser til tiltak for å redusere unødvendig bruk av plast og hindre at plast blir forsøpling
- sørge for at tiltakene følges opp med en plan for dokumentering og evaluering av tiltakenes effekt som gjøres tilgjengelig for andre kommuner

Forbruk, anskaffelser og miljøledelse:

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- kartlegge bruk av engangsprodukter i kommunale virksomheter (inkl. skoler og barnehager) og fase ut bruk av unødvendige engangsprodukter
- gjennomgå og endre innkjøpsreglement med tanke på å begrense forbruk av produkter i plast og plastemballasje
- slutte å gå til innkjøp av og bruke engangsemballasje og engangsprodukt av plast i egne lokaler, bygg og virksomheter
- innføre kildesortering i rådhuset og i alle kommunale bygg tilpasset lokalt avfallssystem
- følge opp kommunale virksomheter på deres arbeid med miljøledelse
- øke bruken av resirkulert plast ved å legge inn krav om bruk av resirkulert materiale i offentlige innkjøp og anskaffelser
- støtte plast- og forbruksreduserende tiltak gjennom tilskuddsordninger eller informasjonstiltak
- delta i nettverket Plastsmarte byer og kommuner

Kampanje, informasjon, arrangement, kompetansebygging og samarbeid

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- synliggjøre arbeidet overfor samarbeidspartnere og innbyggere
- etablere samarbeid med andre byer som også skal gjennomføre plastreduserende planer
- kartlegge aktører som jobber med ulike sider av plastproblematikken

- igangsette holdningsskapende arbeid. For eksempel:
 - kommunikasjon for å forebygge forsøpling, opplyse innbyggerne om hvordan best å redusere unødvendig plastbruk og sørge for at mest mulig avfall kommer på riktig plass
 - i samarbeid med skolen, legge mer til rette for opplysende virksomhet om plastproblematikk
- etablere og markedsføre ulike tilskuddsordninger som retter seg mot miljøtiltak, inklusive plastrelaterte tiltak
- øke kunnskapen om avfallsreduksjon, ombruk og kildesortering med særlig fokus på plast som en sirkulær ressurs. Her kan man be om opplæring fra partnere
- gjennomføre informasjonskampanje overfor forbrukere om mikroplast i hverdagsprodukter og hvordan disse kan unngås
- bidra til å sikre at alle arrangementer i kommunen blir plastsmarte, for eksempel utarbeide en veileder for miljøvennlige arrangement tilpasset lokale behov
- innføre forbud mot salg eller bruk av heliumballonger og mot ballongslipp på kommunal grunn, og søke å innarbeide dette i politivedtekt og arrangementshåndbok/veileder
- samarbeide med serveringsbransjen for å gå over til bruk av flergangs- eller biologisk nedbrytbar emballasje til ta-med-mat

Opprydning og håndtering av plastavfall

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- ta i bruk verktøy som Rydde (ryddenorge.no) og Rent Hav (renthav.no) for å registrere og kartlegge forsøpling
- tilrettelegge for strandrydding i form av tydelig informasjon, mottak og bortkjøring av avfall, utdeling av utstyr og eventuelt midler
- samle opp og kartlegge flytende avfall / avfall på bunn; for eksempel kartlegge båtvrak som bør fjernes før de blir et forsøplingsproblem
- rydde elver og vassdrag
- rydde bybildet:
 - vurdere behov for bytte av avfallsbeholdere i bybildet og behov for utplassering av flere eller færre beholdere i offentlig rom
 - se på muligheter for å påvirke der kommunen ikke har ansvar, men hvor man ser det er behov for beholdere
- øke innsamling av avfall fra næringsvirksomheter rettet mot publikum; for eksempel gjennom kommunens muligheter til å pålegge utsalgssteder, turistanlegg, utfartssteder osv. oppsett og tømning av flere/større avfallscontainere, utplassert over et større område, jfr. forurensingsloven, Plikt til oppsamling av avfall § 35 (avfall i samband med utsalgssteder, turistanlegg, utfartssteder m.v.) og § 36 (avfall langs offentlige veier m.v.)
- hindre at plast og annet avfall havner i avløpet og ledes til sjø og vassdrag, for eksempel gjennom informasjonskampanje om dovett eller tiltak for å stoppe tilløpet
- opprette og/eller styrke ordning for innsamling av landbruksplast, gjerne i samarbeid med bondelagene og avfallsselskap
- sikre effektivt mottak av marint avfall; for eksempel kan kommunens havn vekke avfallssortering i anbud på håndtering av avfall fra skip

- tilrettelegge for levering av avfall og kloakk i havn fra rederi og skip, samt fritidsbåter, og se på muligheter for å få på plass smarte avfallsbeholdere med komprimator og tilbakemelding om behov for tømning langs kaitkant
- sikre gode miljøstasjoner i alle fiskerihavner og småbåthavner
- sikre gode avfallsplaner som hindrer spredning av miljøgifter og mikroplast
- sikre god håndtering av plastavfall fra byggeplasser:
 - sikre at bygge- og anleggsplasser forhindrer at avfall ender i bakken eller på sjøen
 - følge opp avfallshåndtering på byggeplassene etter rammene gitt av plan- og bygningsloven (PBL), byggesaksforskriften (SAK10) og byggteknisk forskrift (TEK17)
 - kommunale virksomheter som er ansvarlig for bygg- og anleggsvirksomhet må, via kontraktsinngåelse og kontroller, sikre at plastavfall fra byggeplassene ikke kommer på avveie

Mikro- og nanoplastrelaterte tiltak

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- kartlegge håndteringen av plastavfall og miljøgifter fra småbåthavner og sette inn tiltak der det er nødvendig
- redusere bilkjøring i kommunal sammenheng. Redusere bilkjøring generelt i kommunen
- starte dialog med idretten for å drive holdningsskapende arbeid for alternativer til dagens unødvendige plastbruk, og utfordringer slik som syntetiske treningsklær og gummigranulat fra kunstgressbaner
- sikre at kunstgressbaner ikke slipper ut mikroplast:
 - fase ut all bruk av gummigranulat: nye kunstgressbaner og gamle baner som er modne for utskifting må få miljøvennlig fyll og kommunen bør ta initiativ til samarbeid for å videreutvikle miljøvennlige alternativer
 - legge til rette for å minimere avrenningen av mikroplast fra eksisterende kunstgressbaner før disse får miljøvennlig fyll
- hindre avrenning fra veier og tette flater:
 - levere alt gateoppsop og oppsug fra sandfang i kommunen til godkjente deponier. Hyppigere kontroll og tømning av sandfang
 - øke innsatsen for vask og feiing av veier
 - hindre spredning av makro- og mikroplast ved snørydding og veikosting/vasking. Innføre løsninger for snødeponering slik at avfallet som følger med snøen blir ivaretatt og stanse all dumping av snø i havet
- støtte og bidra til forskning ved å være samarbeidspartner som sikrer bedre kunnskap om problemer, konsekvenser og muligheter/løsninger knyttet til mikro- og nanoplast

Mindre klimautslipp og renere luft

Kampen mot klimaendringene beror på globalt samarbeid, men det praktiske arbeidet må utføres lokalt. Vi er i ferd med å bruke opp karbonbudsjettet som holder oss under en global oppvarming på 1,5 grader. Hvert eneste tonn med utslipp av klimagasser teller. Det betyr at dere som sitter med beslutningsmyndighet nå har en avgjørende rolle i hvordan planeten vil være som bosted for våre etterkommere. Mange valg som gir utslipp skjer i kommunene, for det er der folk bor og lever sine liv. Derfor er kommunenes rolle helt avgjørende for å skape et utslippsfritt samfunn innen 2050. I dette ligger det også store muligheter til å tenke nytt. [Miljødirektoratets oversikt viser hvordan klimagassutslippene er fordelt på ulike kilder i din kommune/fylkeskommune.](#) Dette kan være en god veileder for hvor og hvordan dere bør rette klimainnsatsen lokalt. For å lykkes med å få ned utslippene, må kommunen gå foran som gjennomfører og motivator, samtidig som kommunen alltid prioriterer utslippseffekten høyt når ulike beslutninger tas. Ved å innføre klimabudsjetter vil klimapolitikken komme inn i det viktigste beslutningsdokumentet til kommunen og føre til reelle omdisponeringer for å kutte utslipp, og det kan skape et engasjement for å finne tiltakene som monner i de ulike deler av kommunebyråkratiet.

Det å lykkes med klimapolitikken vil være avgjørende for naturen, økosystemene og alt vi er avhengig av for å ha et godt liv. Det vil også ha en stor helseeffekt. Verdens mat- og vannressurser er under sterkt press. Behovet for ny kunnskap om hvordan vi kan utvikle et bærekraftig matsystem er stort. Samtidig er det nødvendig å utvikle tiltak som gjør at befolkningen dreier kostholdet i mer bærekraftig retning.

Både klimatilpasning og kutt i klimagasser kan ha positive effekter for folkehelse. Tilrettelegging for framkomstmiddel uten bruk av motor bidrar både til reduserte klimautslipp, bedre luftkvalitet og mer fysisk aktivitet. Tilrettelegging for naturbaserte løsninger, f.eks. grøntområder, kan bidra til økt nærfriluftsliv og bedre folkehelse, i tillegg til håndtering av overvann ved mye nedbør. En offensiv lokal klimapolitikk kan derfor også ha viktig folkehelseeffekt.

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- anerkjenne klimakrisen og gi tilslutning til Parisavtalens mål og felles innsats for å nå disse målene
- sette mål om (netto) null utslipp i 2040-årene, senest 2050
- lage en temaplan for klima og utarbeide en klimastrategi (for eksempel i tråd med [statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging](#)). Tiltakene bør gjenspeile en rettferdig del av global utslippsreduksjon på 50 % innen 2030
- innføre klimabudsjett som rulleres og oppdateres årlig, med tilhørende klimaregnskap; først for alle kommunens virksomheter, og deretter for hele sivilsamfunnet i kommunen
- ta del i klimanettverk for kommuner, som Race to Zero
- prioritere fortetting, og dermed lavere transportbehov, ved rullering av arealplan og behandling av forslag til område- og reguleringsplaner
- ta til orde for at regjeringen øker pengepotten til Klimasats-ordningen, og sørge for å søke midler herfra for å gjennomføre klimatiltak i kommunen

- sette av nok intern kapasitet i kommunen til å følge opp klimatiltak slik at utslippene faktisk reduseres
- gjennomføre holdningskampanjer og belønningsordninger mot befolkningen for å skape folkelig engasjement og aksept for klimatiltak
- legge til rette for at kommunens innbyggere og bønder produserer og bruker sin egen fornybare solenergi, ved å lage årlige handlingsplaner for økt solenergiproduksjon som følges opp av finansiering på investeringsbudsjettet i økonomiplan
- stille klimakrav til industri og næringsliv som ønsker å etablere seg i kommunen
- vekte klimaeffekten høyt i offentlige anskaffelser
- innføre fossilfrie bygge- og anleggsplasser
- innføre nullutslippssoner i sentrum
- prioritere samferdselstiltak som gjør at innbyggerne har gange, sykkel og kollektivtrafikk som førstevalg for reiser
- ta til orde for at nye motorveier bør ha maksimalt 90 km/t som maksgrense for å redusere naturinngrep, klimagasser og halvering av kostnader slik at bompengesatsen reduseres
- bekle alle egnede flater i kommunalt/fylkeskommunalt eie med solenergi
- sette tydelige krav til sirkularitet i materialbruk for både kommunen/fylkeskommunen og private aktører
- opprette ombruksstasjon og andre ombrukssatsinger på lokale avfallsanlegg
- innføre systemer for bedre oppfølging og styring av energibruk i kommunale bygg
- installere smarte vannmålere i alle boliger
- ha en åpen holdning til nye vindkraftprosjekter når konsesjonsprosessene for landbasert vindkraft igangsettes igjen, men sikre at hensynet til naturverdier og naturlig karbonlagring blir ivaretatt ved eventuelle nye prosjekter.
- vurdere alternative former for lokal fornybar energiproduksjon
- sikre at alt strømforbruk i kommunens regi er opphavsmerket og sertifisert grønn
- starte et arbeid for at kommunens/fylkeskommunens investeringer evalueres for sine klima- og naturavtrykk, ved bruk av verktøy som for eksempel Paris Agreement Climate Transition Assessment (PACTA)
- utvikle og styrke landstrømanlegg (for havnekommuner)
- sikre at grenseverdiene til Miljødirektoratet for lokal luftforurensing overholdes
- vurdere lokale støtteordninger til innbyggere som vil bytte ut gamle vedovner med nye, rentbrennende ovner

Naturlig karbonlagring

Et enkelt, billig og effektivt klimatiltak er å ta vare på intakt natur, hvor store mengder karbon tas opp og lagres. I møte med massive klimagassutslipp skulle man tro vi gjorde alt vi kunne for å ta vare på intakt natur, men i stedet forstyrrer vi stadig karbonlagrene og bygger ned naturen bit for bit. Heldigvis har dere i kommunene og fylkene enorme muligheter til å endre på utviklingen, og ta i bruk dette fantastiske virkemidlet for å gjøre store karbonendringer raskt!

Vi i WWF jobber for at Stortinget skal vedta virkemidler som gjør det mer lukrativt for norske kommuner å la karbonet ligge framfor å bygges ned. For kommuner med stram økonomi kan det sitte langt inne å takke nei til nedbygginger som kan gi sårt tiltrengte lokale inntekter. Derfor har vi blant annet foreslått en naturavgift for nedbygging av natur, skalert etter naturtypenes viktighet og lokale arealkostnader, hvor innkrevd avgift går til restaurering av tilsvarende type natur andre steder. Deres lokallag og fylkeslag kan gjøre naturen en stor tjeneste dersom dere påvirker deres stortingspolitikere til å gjøre slike lovendringer. Les mer om WWFs politikk for naturlig karbonlagring på <https://www.wwf.no/dyr-og-natur/naturlig-karbonlagring>

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- kartlegge natur som lagrer mye karbon, og vedta bestemmelser som gir disse en egen definert planstatus
- gi slike naturtyper høyeste prioritering og vern ved rullering av arealplan
- sette av midler og ressurser til tiltak for naturlig karbonlagring
- være svært restriktiv mot tiltak, inkludert dispensasjoner, som medfører karbonlekkasje
- legge til rette for at innbyggerne kan kompostere eget matavfall for å lage karbonrik matjord
- hjelpe innbyggerne til å opparbeide karbonvennlige hager med gress, busker, store trær og blomstereng, gjennom god informasjon, utdeling av frø, arrangere hagekonkurranser, mm

Nye tanker for bruk og vern av skog

Skogen er svært viktig for å ta vare på naturmangfoldet, for friluftslivet, folkehelsen, for å dempe effekten av naturkatastrofer, og for fremtidig høsting av produkter fra skog som vi er avhengig av, som tømmer. Men skogens helse og den fremtidige tilgangen til alle disse tjenestene er truet. 84 prosent av de truede artene i skog er knyttet til gammel skog som er lite påvirket av hogst, og det er tydelig at vi ikke kan drive et intensivt skogbruk overalt uten at det har negativ effekt. Noe må bevares. De områdene som er viktigst for naturmangfoldet må skjermes fra hogst og utbygging. Noen arealer kan restaureres tilbake til sin mer naturlige tilstand for å igjen levere et bredere spekter av tjenester. Skogen som skal drives må forvaltes på en mer naturvennlig måte. Tømmer er ikke den eneste ressursen vi høster fra skog, og det å innføre andre skogbrukspraksiser enn flatehogst vil ikke nødvendigvis være mindre lønnsomt. Klima og marked endrer seg, og vi kan ikke fortsette å legge alle konglene i samme soppkurv.

Skogbruk er et krevende og ofte betent politikkområde. Et viktig bidrag til ny og bedre skogpolitikk lokalt kan være at dere inviterer til mer og bedre dialog mellom skogbruksnæring, friluftsliv og miljøinteresser. Alle interessentene i skogen trenger å snakke mer sammen og forstå at vi er en del av det samme økosystemet, og at konflikt ikke gagnar noen på lang sikt. Et sted å begynne kan være å arrangere temamøter hvor dere sitter i samme rom og diskuterer relevante temaer, for eksempel forslagene vi kommer med under. Kanskje dere kan lage enda bedre ideer i fellesskap?

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- være en proaktiv og konstruktiv samarbeidspartner for å oppnå frivillig vern av aktuelle skogsområder der dette foreslås
- informere skogeierne i kommunen om mulighetene for frivillig vern
- vurdere oppkjøp av skog som har stort potensial for restaurering
- informere private skogeiere om hvilke naturpositive tiltak i skog som finnes
- informere private skogeiere om fleralderskogbruk og muligheter for andre, mindre intensive former for skogsdrift
- informere private skogeiere om mulighetene som ligger i bruk av skogfond til skogkultur, skogbruksplanlegging og skogproduksjon med sikte på fleralderskogbruk og annen alternativ skogsdrift
- vurdere å opprette økonomiske insentiver til private skogeiere som vil satse på alternativ skogsdrift, som for eksempel fleralderskogbruk
- fremme naturlig foryngelse av naturlig hjemmehørende treslag, ha en lav terskel for innvilgning av utsettelse av foryngelsesplikten, ikke oppfordre til tettere planting enn nødvendig for å oppnå lovkravet, samt informere om og ha fokus på at foryngelsesplikten kan gjelde en blanding av ulike treslag som er naturlig hjemmehørende
- være støttende til lokal produkt- og bedriftsutvikling som ønsker å satse på produksjon/bruk av andre kvaliteter og/eller treslag enn konvensjonelt virke
- være støttende overfor skogeiere som ønsker å benytte sitt skogareal til annen næringsutvikling enn kun tømmerproduksjon
- være bidragsyter til positiv og løsningsorientert kommunikasjon mellom skogbruksnæringen, friluftslivet og kommunens klima- og naturforpliktelser.

- bidra til å bevisstgjøre innbyggerne om skogens egenverdi, gjennom positiv oppsøkende informasjon
- etablere eller styrke kontaktflater mellom jordbruk, skogbruk, friluftsliv, miljøorganisasjoner og kommune
- innføre meldeplikt for hogst
- være proaktiv med tanke på forvaltning av skog i kommunen, og benytte muligheter som oppstår for å skape en positiv og løsningsorientert kommunikasjon mellom skogbruksnæring, friluftslivet og kommunene i klima- og naturforvaltning før hogst

Kun for kommuner med kommuneskog

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- kartlegge kommuneskogens områder med tanke på vern
- vedta en målsetting om at minst 10 prosent av kommuneskogen skal vernes
- utvikle/oppdatere en plan for vern av egen kommuneskog som møter de nasjonale mål om skogvern og biologisk mangfold
- ikke drive flatehogst, markberedning, gjødsling, eller planting av fremmede treslag i kommuneskog
- kartlegge kommuneskogens områder med tanke på restaurering
- vedta en målsetting for restaurering av forringet natur i kommuneskogen
- utvikle/oppdatere en plan for restaurering av egen kommuneskog som møter behovet og/eller nasjonale mål om restaurering av natur
- innføre full hogststopp i hekke- og yngletida for fugler og pattedyr, til beste for skogens beboere og brukere

Rett til nærnatur for alle innbyggere

Med urbanisering og byvekst opplever vi økt press på grønne lunger og bynære naturområder. Stadig færre av oss har trygg tilgang til nærnatur.

Til tross for at vi har nasjonale miljømål som skal sikre bevaring av viktige friluftslivsområder, er andelen av befolkningen i byer og tettsteder som har tilfredsstillende tilgang til nærnatur og turvei så lav som 45 prosent. I de største byene er andelen enda lavere.

Skal vi forstå verdien av naturen, så må vi være i naturen – og da må alle innbyggere ha likeverdig tilgang på sin nærnatur. Et av deres viktigste arbeidsområder lokalt bør derfor være, slik vi ser det, å gi alle deres sambygdinger enklest mulig tilgang på hundremeterskog, stier og marka.

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- sikre at alle innbyggere har trygg atkomst og maksimalt 500 meters avstand til sammenhengende tursti/turveinett og nærturterreng på minst 200 dekar. Dette må innarbeides som prinsipp ved neste rullering av arealplan. I periodene mellom rullering bør det forsøkes innarbeidet i nye reguleringsplaner og områdeplaner. Det må ikke gis dispensasjoner til prosjekter som hindrer dette målet
- der det er ikke er praktisk mulig å oppnå denne målsetningen i etablert bebyggelse; gjøre avbøtende tiltak i form av å styrke kollektivtilbudet fra innbyggerne til nærmeste utfartssted, utvikle bedre gang- og sykkelveier, gi god informasjon om nærmeste nærturterreng, opparbeide grønnere nabolag gjennom beplantning av gatenett, mm
- plassere nye gangforbindelser og turveitraseer med utgangspunkt i beboere i allerede etablerte boligområder
- legge til rette for god dialog mellom friluftsliv og skogeiere/grunneiere, slik at arealendringer i minst mulig grad skjer i populære og tilgjengelige turområder
- ta initiativ til innføring av en juridisk bindende markagrense

Mer natur i tjenestene og frivilligheten

Mange tjenestetilbud har fysisk nærhet til natur som opparbeidede parker, grøntområder, markagrenser eller annen nærskog/nærnatur. Det er likevel forholdsvis sjelden en ser at brukerne av tjenestene deltar i aktivt vedlikehold og forskjønnelse av disse områdene. Både i tjenestene og i frivilligheten er det sannsynligvis mange personer med både grønne og praktiske fingre, samt med et ønske om å bidra mer i fellesskapet, og gjerne gjennom praktiske oppgaver. Vi vet at det er mye god psykisk og fysisk helse i å ikke gå uvirksom. I lys av dette er det et stort potensial i å hente ut flere av disse ressursene. En slik økt sammenkopling kan både bidra til å løse kommunale driftsoppgaver og avlaste kommunenes driftsbudsjetter, men også ha en egenverdi gjennom at kvaliteten på grøntområdene kanskje øker både visuelt og bruksmessig, at det stimulerer til urbant landbruk og matproduksjon, og at det bidrar til økt aktivisering og fysisk bevegelse blant innbyggerne.

Mer natur i tjenestene kan både gi flere av de minste barna en introduksjon til natur og friluftsliv som de ikke ville fått ellers, det kan skape nye sosiale fellesskap og bevissthet om dyrking og planting i det brede lag av befolkningen, og det kan bidra til å skape eksempelvis sansehager til glede for både barn med spesielle behov og eldre innbyggere som fortjener verdige opplevelser i sine siste dager.

For å sikre god tilgang til nærnatur er det ikke bare viktig å planlegge ny bosetning riktig, men også helt avgjørende å unngå nedbygging eller forringelse av naturområder av betydning for naturopplevelser og friluftsliv. I kommunenes arealforvaltning bør derfor all omregulering av naturområder kreve forutgående vurdering av konsekvenser for nærnatur og folkehelse, der også kommuneoverlegen og kommunens øvrige helseansvarlige gir sin vurdering. Helseaspektet bør også veie tungt når kommunene vurderer restaurering av naturområder i og rundt tettbygde strøk, som eksempelvis åpning av bekker og elver.

Deres kommune eller fylkeskommune kan jobbe for å:

- gi innbyggerne reell økt nærhet til natur gjennom kommunens tjenester, og gjennom samarbeid med frivilligheten
- involvere for eksempel skole, barnehage, sykehjem og andre tjenester i vedlikehold og forskjønning av sine nærliggende grøntområder
- bruke nærliggende natur til slike formålsbygg aktivt gjennom å etablere sansehager for å stimulere læring og undring hos barn, rekreasjon for pasienter i rekonvalesens, og lindring for innbyggere som er inne i sine siste dager
- tillegge kunnskapen om naturens helsefremmende betydning stor vekt i utbyggingssaker i helse- og omsorgssektorene
- avspeile en ambisjon om mer natur i helse og omsorg gjennom lokalisering av og arkitektur for formålsbygg

WWF jobber for å stanse
naturødeleggelser og skape en
framtid der mennesker lever
i harmoni med naturen.
sammen for naturen wwf.no

WWF Verdens naturfond, organisasjonsnr 952330071MVA og registrert i
Norge med reg.nos. © 1989 pandasybolet og ® "WWF" registrert varemerke av
Stiftelse WWF Verdens naturfond (World Wide Fund for Nature),
WWF Verdens naturfond, Postboks 6784 St Olavs plass, 0130 Oslo, tlf: 22 03 65 00,
epost: post@wwf.no, www.wwf.no.